

СПОЖИВЧА КООПЕРАЦІЯ УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

CONSUMER COOPERATION OF UKRAINE: THE FORMATION AND CURRENT TRENDS OF THE DEVELOPMENT

У статті узагальнено становлення та сучасні тенденції розвитку споживчої кооперації в Україні. Відображено авторське бачення функціонування споживчої кооперації, яке здійснюється відповідно до суб'єктивних закономірностей і особливостей, що склалися, і проявляються в умовах для розвитку кооперативного руху. Виявлено ряд закономірних тенденцій розвитку споживчої кооперації в країні, що стали наслідком деформованих у споживчій кооперації соціально-економічних відносин, які значно знижують динаміку розвитку споживчої кооперації, призводять до її стагнації. Сформувано перелік першочергових проблем, без вирішення яких неможливий подальший розвиток кооперативного руху в Україні шляхом соціального й економічного прогресу.

Ключові слова: кооперативний рух, споживча кооперація, кооперативи, споживчі товариства, розвиток споживчої кооперації України.

В статье обобщены становление и современные тенденции развития потребительской кооперации в Украине. Отражено авторское видение функционирования потребительской кооперации, которое осуществляется в соответствии с субъективными закономерностями и особенностями, сложившимися и проявляющимся в условиях развития кооперативного движения. Выявлен ряд закономерных тенденций развития потребительской кооперации в стране, ставшими следствием деформи-

рованных в кооперации социально-экономических отношений, которые значительно снижают динамику развития потребительской кооперации, приводят к ее стагнации. Сформулирован перечень первоочередных проблем, без решения которых невозможно дальнейшее развитие кооперативного движения в Украине путем социального и экономического прогресса.

Ключевые слова: кооперативное движение, потребительская кооперация, кооперативы, потребительские общества, развитие потребительской кооперации Украины.

The article summarizes the formation and current trends of the development of Consumer Cooperation in Ukraine. The author's vision of the functioning of Consumer Cooperation, which is carried out in accordance with the subjective regularities and peculiarities, and is manifested in conditions for the development of the cooperative movement, is shown. A number of regular trends in the development of Consumer Cooperation in the country have been revealed as a result of socio-economic relations deformed in Consumer Cooperation, which significantly reduce the dynamics of Consumer Cooperation, lead to its stagnation. The list of topical problems is formed, without which it is impossible to further develop the cooperative movement in Ukraine through social and economic progress.

Key words: cooperative movement, consumer cooperatives, cooperatives, consumer societies, development of Consumer Cooperation in Ukraine.

УДК 334.735(477)(045)

Маркіна І.А.

д.е.н., завідувач кафедри менеджменту
Полтавська державна аграрна академія

Таран-Лала О.М.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки
і торгівлі»

Постановка проблеми. Слід зазначити, що за час існування споживчої кооперації, споживчі товариства та їх спілки сформовані як рівноправні суб'єкти ринкових відносин, які зберегли свою специфіку соціально орієнтованих організацій. Відмінність споживчих товариств від інших суб'єктів ринку полягає в тому, що вони передбачають досягнення мети задоволення матеріальних і інших потреб учасників, розвиток демократичних форм управління. Споживча кооперація є гарантом соціального й економічного захисту інтересів пайовиків. Також слід зазначити, що для споживчої кооперації особливою інтеграційною якістю згідно із Законом України «Про споживчу кооперацію» є її прихильність таким кооперативним цінностям і принципам «...як добровільність, демократія, незалежність, рівність, взаємодопомога, взаємна відповідальність, справедливість і солідарність» [7] та приналежність її до світового кооперативного руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системному аналізу процесів, що відбуваються у споживчій кооперації присвячений ряд праць вітчизняних і зарубіжних учених. Так, М. Ванів-

ський, розглядаючи системний підхід у дослідженнях споживчої кооперації як соціальної системи, розуміє її як упорядкованість відносин взаємовпливових індивідуумів або їх груп, що утворюють інтеграційні якості, не властиві складовим її елементам [3, с. 89]. Інтеграційна якість, цілісність, «емерджентність» – основні ознаки що відрізняють соціальні системні об'єкти від несистемних, у тому числі і систему споживчої кооперації.

І. Маркіна, розглядаючи теоретичні та практичні аспекти функціонування соціально-економічної системи, дає визначення споживчої кооперації як соціально-економічної системи, а саме як сукупності соціальних та економічних підсистем (за видами відносин, функціональною ознакою та структурою), які поєднані відносинами власності та метою функціонування системи [6, с. 147].

На думку В. Теплова [13, с. 109], споживча кооперація є соціально-орієнтованою системою споживчих товариств і їх спілок, які об'єдналися для співпраці з метою задоволення матеріальних і нематеріальних потреб своїх членів. При цьому він відзначає, що система споживчої кооперації має особливу інтеграційну якість – «прихильність»

до кооперативних принципів, цінностей і світового кооперативного співтовариства.

У працях учених М. Алімана [8], В. Алопія [1], С. Бабенка [2, 5], В. Гончаренка [4], споживчу кооперацію розглядають як сукупність організацій і підприємств для якої характерні різноманітність і складність змісту. Споживчу кооперацію розглядають як різновид соціально орієнтованих систем, що здійснюють діяльність з метою задоволення матеріальних та інших потреб своїх членів відповідно до кооперативних принципів і цінностей.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення історичного досвіду минулих років і перспектив розвитку споживчої кооперації України. В умовах прискорення науково-технічного прогресу, завдяки системному розумінню процесів, що відбуваються у споживчій кооперації України для подальшого її розвитку, об'єктивної усвідомленості проблем і вироблення ефективних комплексних рішень щодо посилення соціальної захищеності, дослідження становлення споживчої кооперації України має стати одним із важливих завдань економічної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повертаючись до аналізу позицій авторів щодо змісту термінів «споживча кооперація» і «система споживчої кооперації», що були розглянуті в попередніх працях автора [9, 10], можна зробити цілком обґрунтований висновок про те, що поняття «система споживчої кооперації охоплює загальний об'єкт змісту – усю сукупність господарюючих суб'єктів споживчої кооперації і всі соціально-економічні відносини між ними, державою та суспільством. При цьому система споживчої кооперації, як і будь-яка інша соціально-економічна система, має певну єдність мети і спрямовану до цієї єдності координацію усіх основних її елементів. Систему споживчої кооперації можна охарактеризувати як сукупність взаємодіючих елементів (продуктивних сил і соціально-економічних відносин у споживчій кооперації), що розвиваються з метою захисту соціально-економічних інтересів і задоволення матеріальних, соціальних, культурних та інших потреб її членів-пайовиків на основі здійснення спільної виробничої й іншої діяльності з певною структурою.

Проведені теоретичні дослідження у працях автора [11, 12] доводять, що сутність системи споживчої кооперації з позицій системного підходу можна розглядати як сукупність стійких соціально-економічних відносин між її окремими особами або групами осіб (суб'єктами-учасниками) які в процесі активної взаємодії задовольняють свої загальні й індивідуальні економічні, соціальні й інші потреби й інтереси за рахунок здійснення виробничої, заготівельної, закупівельної, торговельної, посередницької та інших видів діяльності системи споживчої кооперації.

З позицій системного підходу в дослідженні споживчої кооперації, вона в процесі свого функціонування повинна включати не лише підсистеми й елементи структур (споживчі товариства, спілки тощо), але й елементи зовнішнього середовища, що безпосередньо або опосередковано впливають на процес її розвитку. Окрім цього, найважливішим, а часом, вирішальним елементом безпосереднього впливу (суб'єктом-учасником) є держава, що впливає на процеси соціально-економічного розвитку споживчої кооперації через механізми державної політики.

Цілі споживчої кооперації, що мають місце у сучасному світі, є складними і суперечливими. З одного боку, – це захист інтересів і задоволення потреб, передусім членів-пайовиків, з іншого – отримання прибутку за рахунок виробництва і реалізації продукції і послуг на ринку. Особливості споживчої кооперації полягають в тому, що соціальне та комерційне (економічне) завдання (цілі) взаємозв'язані та взаємозумовлені. З одного боку, комерційна функція формує фінансову базу для досягнення соціальної мети, з іншого боку, у разі відсутності прибутку, соціальна місія стає нездійсненою. Водночас досягнення соціальних цілей сприяє розвитку діяльності споживчої кооперації і зростанню її фінансового й економічного потенціалу.

Споживча кооперація, що представлена на рис. 1., є трирівневою системою, яка сформована на виокремлених нами рівнях: мікрорівні (споживчі товариства); мезорівні (регіональні організації споживчої кооперації) та макрорівні (національні організації споживчої кооперації та участь у міжнародних організаціях).

Так, кожен ієрархічний рівень має свої специфічні цілі та завдання, що зумовлює відповідно й особливості змісту відносин споживчої кооперації:

1) на мікрорівні – це обслуговування членів-пайовиків і задоволення їх матеріальних і нематеріальних потреб на основі виробничої, заготівельної, торговельної або іншої діяльності;

2) на мезорівні – це координація діяльності споживчих товариств і їх спілок, правовий захист їх інтересів, інформаційно-методична і організаційно-господарська підтримка діяльності територіальних кооперативних організацій, певних територій тощо;

3) на макрорівні - це лобювання соціально-економічних інтересів споживчої кооперації, сприяння її розвитку; вдосконалення нормативно-правової бази діяльності споживчої кооперації; розвиток ефективних соціально-економічних відносин між кооперативними організаціями в національному та міжрегіональному масштабах; поширення кооперативних принципів і методів роботи; розвиток міжнародних зв'язків із національними кооперативними організаціями зарубіжних країн тощо.

Зазначимо, що в системі споживчої кооперації слід розрізняти вертикальні та горизонтальні зв'язки. Вертикальні опосередковують взаємодію підсистем і елементів різних ієрархічних рівнів споживчої кооперації, а горизонтальні – підсистем і елементів одного ієрархічного рівня. Завдяки дії перерахованих зв'язків усі елементи системи споживчої кооперації мають тісну взаємозалежність. Тобто, усі її елементи функціонують в єдності і взаємозв'язку. У разі випадання або недооцінки одного з них порушується цілісність, виникають диспропорції, унаслідок чого знижується ефективність її функціонування. Отже, структурі споживчої кооперації властива поліструктурність, тобто взаємовплив і взаємопереплетіння різноякісних елементів і зв'язків.

Ґрунтуючись на результатах проведених досліджень і зроблених узагальнень, пропонуємо авторське бачення функціонування споживчої кооперації з урахуванням її особливостей, специфіки та розвитку в нашій країні. Отже, функціонування споживчої кооперації здійснюється відповідно до суб'єктивних закономірностей і особливостей, що

склалися, і проявляються в умовах для розвитку кооперативного руху, до яких передусім належать: соціально-економічна підтримка держави; ставлення олігархічних класів суспільства до проблем споживчої кооперації; переважаючі типи власності, види технологій та праці, засоби виробництва; тип провідного виробничого класу суспільства, що є соціальною базою споживчої кооперації; пріоритетні галузі та сектори національного господарства, в яких діє споживча кооперація; основні механізми управління відносинами споживчої кооперації тощо.

На підставі вищевикладеного логічним продовженням дослідження функціонування споживчої кооперації є розгляд особливостей її розвитку.

Результати аналізу досліджень споживчої кооперації свідчать, що соціальні пріоритети споживчої кооперації (підвищення рівня і якості життя сільського населення, створення нових робочих місць у сільській місцевості, соціальний захист працівників) є актуальними упродовж усієї історії розвитку споживчої кооперації України, а підвищення ролі споживчої кооперації, набуває осо-

Рис. 1. Рівні споживчої кооперації України

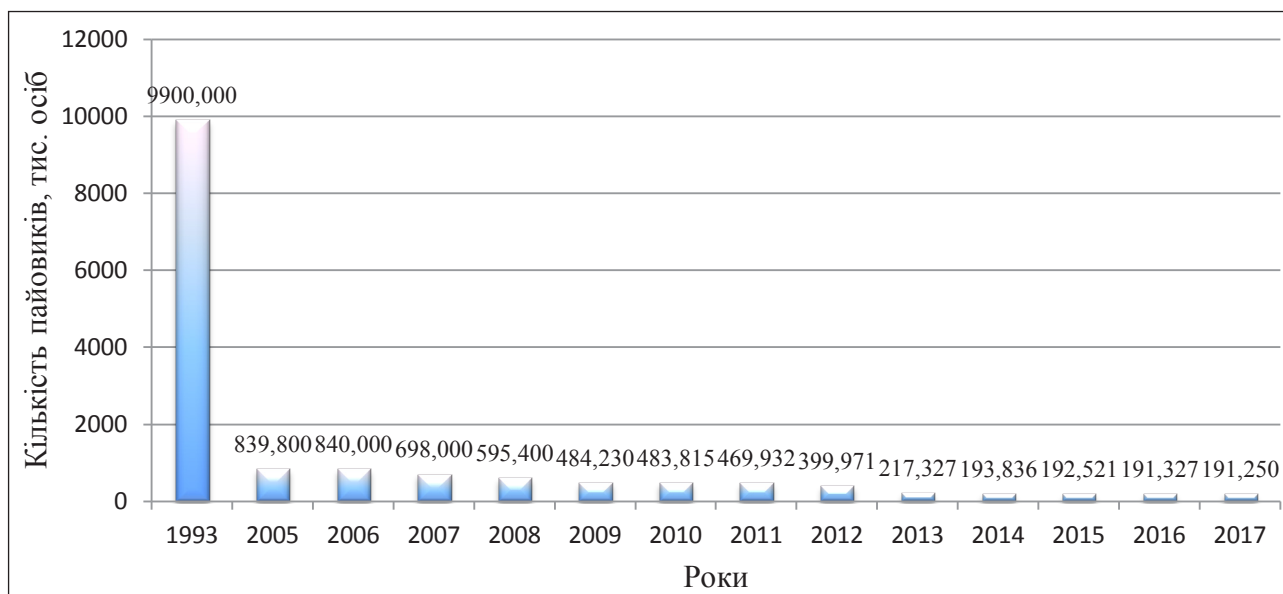
бливої значущості в умовах реформування громадських відносин. Однак, слід зауважити, що кооперативи у сфері споживання як особлива організаційно-правова форма досі асоціюються із підприємствами командно-адміністративної системи, тому багато політиків і економістів не виокремлюють особливої соціальної спрямованості споживчих товариств і споживчих спілок у сучасній ринковій економіці. Оскільки споживчі товариства і їх спілки функціонують не ізольовано, а у взаємодії із різними господарюючими суб'єктами, що становлять інфраструктуру ринку, вони схильні до дії конкурентного середовища. Водночас для виконання своєї соціальної місії кооперативні організації повинні мати прибутки, тобто вони повинні ефективно здійснювати підприємницьку діяльність і бути конкурентоспроможними.

Слід звернути увагу на те, що споживча кооперація здійснює соціальну діяльність здебільшого за рахунок прибутків, отриманих від багатогалузевої господарської діяльності. Але споживчі товариства та їх спілки істотно відрізняються від інших суб'єктів ринку тим, що їх підприємницька діяльність спрямована не на отримання прибутку в максимальних розмірах (як це властиво комерційним організаціям), а на задоволення матеріальних та інших потреб учасників. Тобто, посилення соціальної спрямованості в діяльності споживчої кооперації може бути забезпечене за рахунок ефективної господарської діяльності за умови постійної підтримки держави на національному та місцевому рівнях.

Отже, у процесі дослідження соціальної спрямованості споживчої кооперації проведено аналіз її генезису в період реформування національної

економіки. Результати аналізу доводять, що на початку 1993 р. вітчизняна споживча кооперація – це досить стійкий сектор економіки з відносно розвиненою матеріально-технічною базою і кваліфікованими кадрами, що об'єднував понад 9,9 млн. пайовиків. Перше десятиліття переходу країни до ринкових відносин (1992–2002 рр.) – надзвичайно важкий період для споживчої кооперації. Загальний економічний хаос призвів до величезних втрат у споживчій кооперації України – через лібералізацію цін 1992 р., стрімку інфляцію, широку кампанію комерціалізації і акціонування підприємств, що розгорнулась упродовж 1992–1996 рр., порушення господарських зв'язків та інші об'єктивні й суб'єктивні причини. Сукупні обсяги господарської діяльності кооперації істотно скоротилися, багато галузевих організацій фактично втратили власні оборотні кошти, на базі майна споживчих товариств і їх спілок були спонтанно створені принципово нові організаційно-правові форми діяльності – малі підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства закритого типу. Тоді виникла реальна загроза втрати споживчої кооперації в цілому.

Слід зазначити, що складна ситуація 1990-х рр. передусім негативно вплинула на чисельність пайовиків української споживчої кооперації. З різних причин (скорочення сільського населення загалом, втрата престижності від членства у споживчих товариствах, недосконалість організації роботи з пайовиками тощо). Чисельність пайовиків за 1993–2005 рр. скоротилася більш ніж в 11 разів. На початку 2005 р. налічувалося всього 839,8 тис. осіб. Негативна тенденція зберігалася і впродовж 2000-х рр. Офіційні дані свідчать, що станом на

Примітка: побудовано за сукупними показниками господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств і областей за 1993–2017 рр.

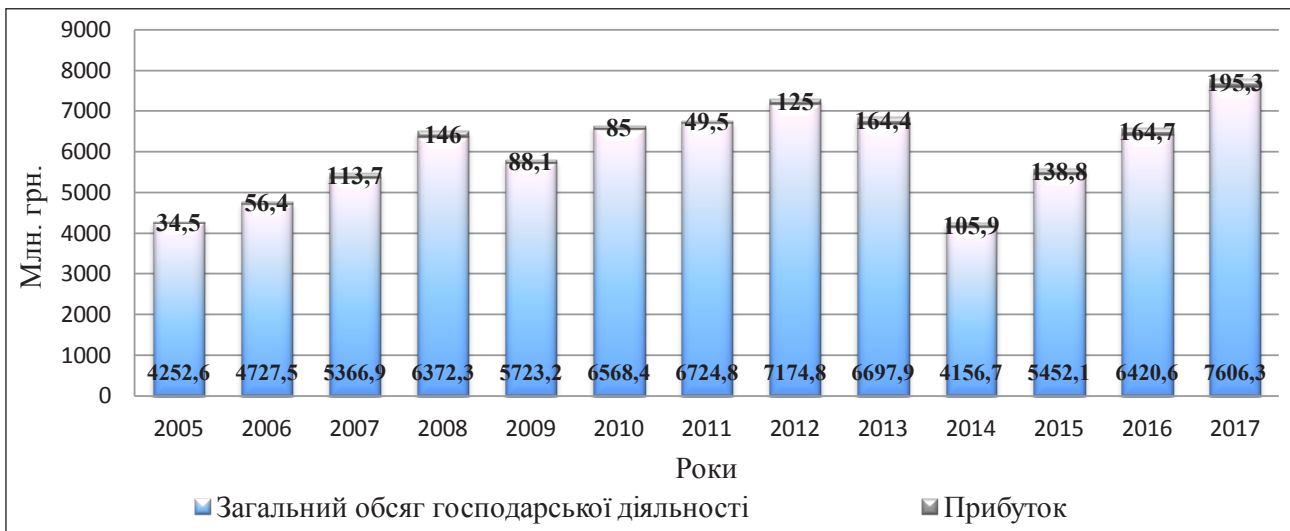
Рис. 2. Динаміка чисельності пайовиків споживчої кооперації України за 1993–2017 рр.

початок 2017 р. чисельність пайовиків споживчої кооперації (191,926 тис. осіб) скоротилася майже в 5 разів в порівнянні з рівнем 2005 р. Динаміка чисельності пайовиків споживчої кооперації України за 2005–2017 рр. представлена на рис. 2.

Останнім часом у споживчій кооперації України відбувається спад господарської діяльності, зумовлений глобальною фінансово-економічною та політичною кризами (рис. 3.).

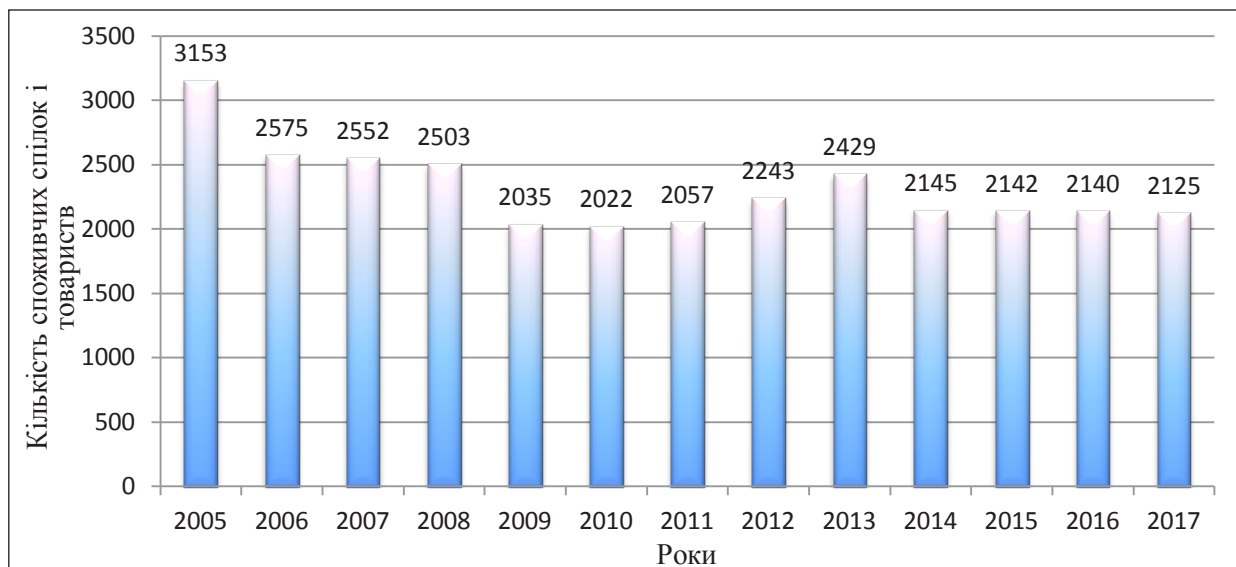
Незважаючи на проблеми перехідного періоду кінця 2005–2017-х рр., під впливом яких споживча кооперація втратила багато політичних і економічних позицій, зусиллями пайовиків і працівників споживчих товариств і спілок усе-таки вдалося зберегти значну частину матеріально-технічної бази.

У 2004 р. була прийнята «Стратегія розвитку споживчої кооперації України до 2015 р.» [2], у якій були сформовані основні напрями розширення і інтенсифікації діяльності споживчої кооперації та обґрунтовані стратегічні напрями розвитку споживчої кооперації як соціальної організації людей і господарської системи, її ринкової адаптації, підвищення ефективності функціонування та активної реалізації її соціальної місії. У Стратегії враховані: актуальна роль кооперації в Україні та у світі; формування кооперативного сектора національної економіки; кардинальні зміни зовнішнього середовища внаслідок ринкових системних трансформацій і структурної перебудови економіки; місце споживчої кооперації в економічній системі,

Примітка: побудовано за сукупними показниками господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств і областей за 2005–2017 рр.

Рис. 3. Динаміка господарської діяльності споживчої кооперації України за 2005–2017 рр.

Примітка: побудовано за сукупними показниками господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств і областей за 2005–2017 рр.

Рис. 4. Динаміка кількості споживчих спілок і товариств споживчої кооперації України у період за 2005–2017 рр.

соціальної сфері, національному кооперативному русі та її значення в соціально-культурній перебудові села.

Проте ринкова трансформація соціально-економічних відносин, здійснювана в країні, не лише не створювала сприятливих об'єктивних передумов для подальшого розвитку споживчої кооперації країни відповідно до загальноприйнятих міжнародних принципів кооперативного руху, а навпаки – значно стримувала її розвиток і призвела до нових деформацій.

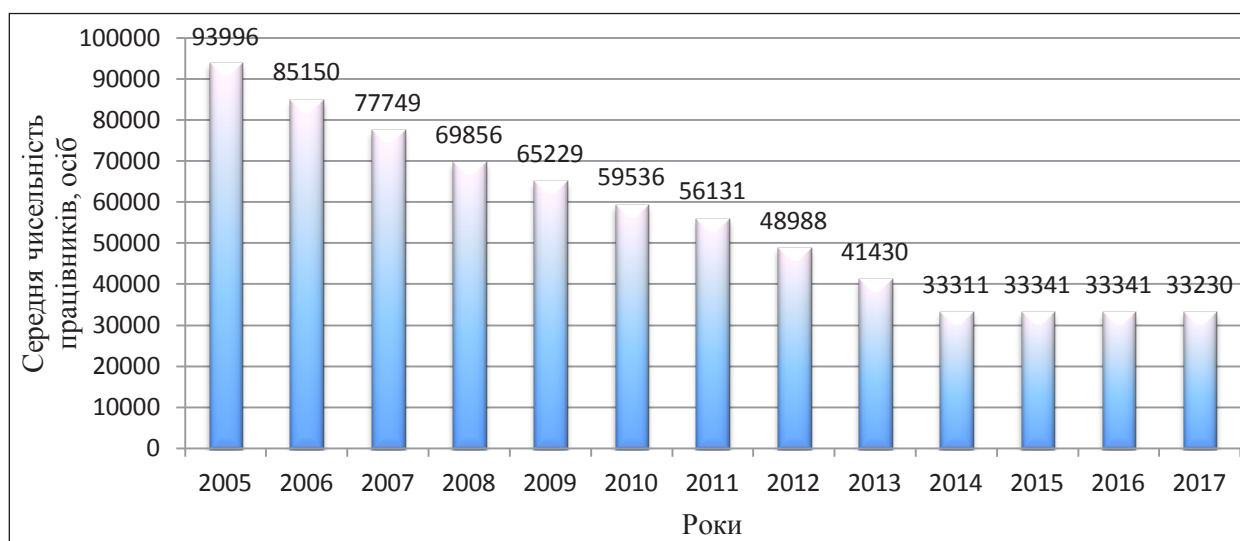
Реформування відносин власності в перехідний до ринку період було ґрунтоване на концепції необхідності вдосконалення відносин власності, передачі засобів виробництва власнику, формування разом із державою інших утворень, які б дозволили підвищити зацікавленість у результатах діяльності, як підприємств, так і економіки в цілому. Дана концепція реформування відносин власності полягала у беззастережній перевазі приватної власності на засоби виробництва в порівнянні з іншими її видами. При цьому передбачено, що приватна власність на основі приватизації державної власності вирішить дві принципово головні проблеми: значно покращить бюджет держави грошовими коштами від продажу державних підприємств власникам і передачі підприємств найбільш ефективним власникам. Хоча проведена приватизація не вплинула позитивно на розвиток економіки та формування об'єктивних передумов для становлення і розвитку кооперативного руху в суспільстві, у цих умовах відповідним чином і розвивалася споживча кооперація.

Процеси трансформації відносин власності на етапі переходу економіки до ринкових відносин не лише істотно змінили, але і деформували як зміст відносин власності, так і їх основні форми –

державну, колективну, приватну та кооперативну. Так, унаслідок ринкової трансформації суттєво змінився соціальний статус, інтереси керівників організацій споживчої кооперації, внаслідок чого реальним суб'єктом кооперативної власності в особі своїх управлінських органів переважно стали керівники споживчих кооперативів. Такі особливості значною мірою вплинули на формування деформованого економічного змісту відносин споживчої кооперації. У процесі ринкової трансформації економічної системи суспільства змінився зміст усіх базових відносин власності, сталися принципові зміни в ознаках-індикаторах, що відображають зміст процесу трансформації системи відносин власності.

У ході дослідження були проаналізовані тенденції і особливості соціального розвитку споживчої кооперації на етапі перехідної економіки. Аналіз розвитку споживчої кооперації показав, що за останні роки в країні чітко проявилися негативні тенденції розвитку споживчої кооперації України. Зокрема різко скоротилася загальна кількість усіх організацій споживчої кооперації. Якщо 2005 р. загальна кількість підприємств споживчої кооперації становила 7056, то 2017 р. – скоротилася до 2125, тобто в 3,3 рази. Подібне скорочення підприємств споживчої кооперації пояснюється рядом причин, одними з яких є щорічне значне скорочення кількості новостворених підприємств у споживчій кооперації України, а також тимчасова анексія АР Крим і проведення бойових дій на частині територій Донецької та Луганської областей.

Дослідження тенденцій розвитку споживчої кооперації показали, що за аналізований період також скоротилася й кількість споживчих спілок і товариств у споживчій кооперації України. Це можна пояснити тим, що внаслідок трансформацій

Примітка: побудовано за сукупними показниками господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств і областей за 2005–2017 рр.

Рис. 5. Динаміка середньої чисельності працівників споживчої кооперації України за 2005–2017 рр.

і деформацій, які відбулись у відносинах споживчої кооперації, не було створено належних умов для формування та реалізації інтересів найбільш соціально активної частини населення країни щодо створення підприємств нових організаційно-правових форм, що відповідають потребам вільної ринкової економіки, а також тимчасовою окупацією АР Крим і частини Донецької і Луганської областей. Про це свідчать показники, що відображають спосіб створення в аналізований період в Україні споживчих спілок і товариств (рис. 4).

За період 2005–2017 рр. істотно знизився показник середньої чисельності працівників, зайнятих в діяльності споживчих кооперативів (рис. 5.). Причиною такого скорочення є вихід членів-пайовиків із структури споживчої кооперації та незацікавленість керівництва у залученні нових пайовиків. По суті, протягом 2005–2017 рр. цей показник скоротився в 2,8 рази (з 93996 до 33230 осіб).

Проте за аналогічний період фонд нарахованої заробітної плати збільшився у 1,4 рази. Причиною такого збільшення було підвищення рівня середньої заробітної плати на одного працівника. Водночас слід зазначити про тенденцію зростання показника обігу діяльності, який порівняно з 2005 р. збільшився в 1,3 рази у 2017 р. та рівня статутного капіталу, який збільшився за аналізований період у 1,2 рази.

За аналізований період спостерігалось коливання показника витрат на власне виробництво. Такі тенденції пояснюємо не стільки збільшенням витрат унаслідок збільшення обсягу продукції, скільки їх структурними змінами (рис. 6.).

Аналіз структури витрат на власне виробництво споживчої кооперації України свідчить про помірне зменшення витрат за весь аналізований період лише за винятком 2015–2017 рр. Що ж до

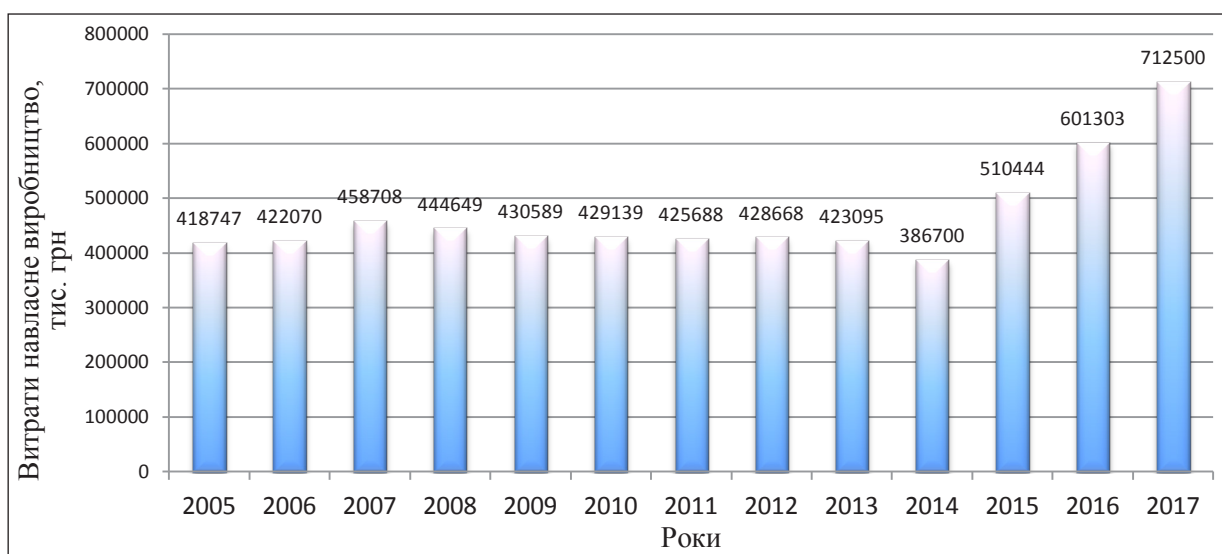
таких статей витрат, як витрати на оплату праці, страхові внески до Пенсійного Фонду, ФСС, амортизація основних засобів і інші витрати, то вони також збільшились у 2017 р.

Як уже відзначено вище, аналіз свідчить про наявність здебільшого позитивної тенденції одного з основних показників діяльності споживчих кооперативів – обсягу діяльності. Ознаки збільшення спостерігалися до 2012 р. у порівнянні з 2005 р. в 1,7 рази, але за 2015–2017 рр. обіг діяльності має тенденцію до збільшення.

Під час досліджень з'ясовано, що виявлені тенденції становлення споживчої кооперації в країні виникли внаслідок деформованих у споживчій кооперації соціально-економічних відносин, що склалися. Отже, недостатньо високий рівень взаємодії, інформаційного забезпечення, відсутність єдиної стратегії розвитку, інвестиційної привабливості, прагнення самостійно розв'язувати складні комплексні проблеми – усе це вказує на недостатню цілісність споживчої кооперації і значно знижує динаміку розвитку споживчої кооперації, призводить до стагнації. Споживча кооперація втрачає здатність не лише випереджати наявні тенденції, але навіть адаптуватися до змін зовнішнього середовища, відстаючи від конкурентів.

Основними чинниками, що стримують розвиток споживчої кооперації, є слабке залучення кооперативного сектора економіки у процес коопераційно-інтеграційної взаємодії з іншими суб'єктами господарювання ринкових відносин, неефективний менеджмент і маркетинг.

На нашу думку, пошук науково-обґрунтованої концепції розвитку, що забезпечить конкурентоспроможність споживчої кооперації, зміцнення й посилення ділової активності організацій споживчої кооперації сьогодні, є актуальною проблемою,

Примітка: побудовано за сукупними показниками господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств і областей за 2005–2017 рр.

Рис. 6. Динаміка витрат на власне виробництво споживчої кооперації України за 2005–2017 рр. (тис. грн.)

що зумовлена неефективним менеджментом, неоптимальним використанням кооперативних принципів і неповнотою реалізації соціальної місії.

Нині кооперативний сектор, що лише номінально є рівноправним із державним і приватним секторами економіки країни, перебуває на межі втрати своїх ключових конкурентних переваг і господарської самостійності. Для розрізнення і неефективних багатофункціональних кооперативів організаційно-правових форм, що представлені в різних галузях господарювання, характерні практично повсюдний спад показників виробничо-господарської й збутової діяльності, зниження ділової активності. Також політичні, економічні та соціальні процеси, що відбуваються в державі, відповідним чином впливають на стан справ у системі, тому потрібно впроваджувати нові підходи до організації роботи, ведення господарської діяльності на базі антикризових заходів, ринкових методів і конкурентних механізмів роботи.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, результати розгляду становлення та сучасних тенденцій розвитку споживчої кооперації України свідчать, що в умовах формування в Україні соціально-орієнтованої ринкової економіки, спрямованої на задоволення потреб і підвищення життєвого рівня населення, особливої науково-теоретичної та науково-практичної актуальності, а також економічної значущості набули питання перспектив розвитку споживчої кооперації. Під час вирішення цих питань зусилля у подальших наукових дослідженнях повинні бути спрямовані на вивчення питань: посилення ділової активності між організаціями споживчої кооперації й підприємствами суміжних і підтримувальних виробництв; підтримки механізмів кооперації і інтеграції малих і середніх підприємств місцевими органами влади; раціонального вибору та ретельного обґрунтування способів зміцнення конкурентоспроможності споживчої кооперації шляхом побудови відповідної структури, що забезпечить стійкий розвиток економіки України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аполій В.В. Споживча кооперація України: проблеми сучасного розвитку : [монографія]. Кн. 1: Ринкова орієнтація споживчої кооперації України / В. В. Аполій та ін. Львів : Коопосвіта, 1999. – 366 с.
2. Стратегія розвитку споживчої кооперації України (2004–2015 рр.) / кер. авт. кол. С. Г. Бабенко. – Київ : Укоопспілка, 2004. – 62 с.

3. Ванівський М. М. Інфраструктурне забезпечення розвитку споживчої кооперації : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / М. М. Ванівський. – Львів, 2012. – 224 с.

4. Гончаренко В.В. Теоретико-методологічні підходи до відродження національного кооперативного руху / В.В. Гончаренко. // Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. – 2001. – № 5–6 (18–19). – С. 10–15.

5. Історія споживчої кооперації України / Под ред. С.Г. Бабенко, Я.А. Гончарук. – Львів : Інститут українознавства НАН України, 1996. – 383с.

6. Маркіна І. А. Управління споживчою кооперацією як соціально-економічною системою : [монографія] / І. А. Маркіна. – Полтава : ПУСКУ, 2008. – 255 с.

7. Про споживчу кооперацію [Електронний ресурс] : Закон України № 2265–ХІІ від 10 квіт. 1992 р. // Верховна Рада України : офіційний веб-портал / Прогр.-техн. підтримка – Упр. комп'ютеризов. систем. – Електрон. текст. дані. – [Київ], 1994–2016. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 17.08.2016.

8. Споживча кооперація України. Від зародження до сьогодення : [монографія] / М. В. Аліман та ін.; за заг. ред. С. Гелей. Львів : Вид-во Львів. комерц. академії, 2013. – 976 с.

9. Таран-Лала О. М. Взаємодія національної економіки і споживчої кооперації як соціально-економічної системи / Таран-Лала О. М. // Науковий журнал «Молодий вчений», № 3 (30), Частина II. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 216–221.

10. Таран-Лала О. М. Концепція соціально-економічного розвитку системи споживчої кооперації / Таран-Лала О. М. // Науковий вісник Херсонського державного університету-ту. Серія : Економічні науки. Випуск № 17 (4). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 35–40.

11. Таран-Лала О. М. Проблеми функціонування споживчої кооперації як соціально-економічної системи в нових економічних умовах / Таран-Лала О. М. // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія : «Економіка». – № 1 (47), Том 1. – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2016. – С. 152–158.

12. Таран-Лала О. М. Умови функціонування систем відповідно до реалізації принципів і функцій управління / Таран-Лала О. М. // Наук. вісн. Чернів. Нац. ун-ту. Серія: «Економіка». – 2014. – Вип. 681. – С. 128–133.

13. Теплов В. И. Социально-экономическая деятельность потребительской кооперации : [монографія] / В. И. Теплов. – Белгород: Изд-во Белгород. ун-та потребительской кооперации, 1999. – 206 с.